תורה אור

לאו משום דחזקתו בדוק דקסבר הכל חברים
הם אצל בדיקת חמץ *דתניא "חבר שמת
והניח מגורה מליאה פירות אפי' הן בני יומן
הרי הן בחזקת מתוקנים וממאי, דילמא שאני
הכא משום דקאמרי הני אמר אמירה דהני
מידי משמשא אית ביה, אלא מאי דחזקתו
בדוק, האי "הכל נאמנים", כל הבתים בחזקת
בדוקין בארבעה עשר מיבעי ליה אלא מאי
משום אמירה דהני, הא לא אמרי הני, לא,
תפשוט מיניה דאין חזקתו בדוק לא לעולם
ואין להביא הוכחות מאמר זה ע"י (בהא) דקתני הכל נאמנים...
אימא לך "חזקתו בדוק והכא במאי עסקינן
"דמוחזק לן דלא בדק וקאמרי הני "בדקיניה",
מהו דתימא לא להימנינהו רבנן קמ"ל כיון
"דבדיקת חמץ מדרבנן הוא *דמדאורייתא
דלא כתיב תבערו אלא תשביתו
"בביטול בעלמא סגי ליה, הימנוהו רבנן
בדרבנן איבעיא להו המשכיר בית לחבירו
בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק מהו: מי
ואין כאן בעיה לענין מקח טעות
הוי כמקח טעות או לא? תא שמע דאמר
אביי "לא מיבעיא באתרא דלא יהבי אגרא
ובדקו דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה
בגופיה אלא אפילו באתרא דיהבי אגרא
ובדקו *°דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה
בממוניה: *תנן התם ר"מ אומר אוכלין כל
חמש ושורפין בתחלת שש ר' יהודה אומר
אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין
בתחלת שש דכולי עלמא מיהא חמץ משש
שעות ולמעלה אסור, מנלן? אמר אביי תרי
קראי כתיבי כתיב °שבעת ימים שאור לא
משמע אפילו שעה אחת
ימצא בבתיכם" וכתיב °אך ביום הראשון
כי יש בו שעה אחת
תשביתו שאור מבתיכם" הא כיצד °לרבות
ארבעה עשר לביעור ואימא "לרבות לילי
חמשה עשר לביעור דסלקא דעתך אמינא
"ימים" כתיב-ימים אין לילות לא קא משמע
לן אפילו לילות? ההוא לא איצטריכא ליה

דהא

דקסבר. האי תנא: **הכל חבירין אצל בדיקה**. ואפילו עם הארץ ובדבר שהוא מוחזק חבר מחזקינן ליה שלא עבר זמנו עד שעשאוהו: **דתניא חבר**. הנאמן על המעשרות ומת והניח מגורה מליאה פירות אפילו הן בני יומן שנתמרחו היום הרי הן בחזקת מתוקנים דודאי לא יצא מתחת ידו עד שגמר כל מלותו והכא נמי כיון דאף עמי הארץ חבירין הן על הבדיקה חזקתן שבדקוהו: **וממאי**. דהא דקתני נאמנין טעמא משום דהכל חבירים הם אצל בדיקה דלמא אין עמי הארץ חבירים על כך וטעמא משום דקאמרי הני "אנו ראינו שבדקו": **כל הבתים בחזקת בדוקים מיבעי ליה למיתני**. ולא הוה למיתליה באמירה דהני ומקשינן אלא מדתלא באמירה ודאי איכא למידק-הא לא אמרי לא, אם כן מאי קא מיבעיא לך תיפשוט מינה דאין חזקתו בדוק ומשני: מהא ליכא למידק למיפשט מידי דאיכא לאוקמא להא כגון דמוחזק לן בהאי דלא בדק כגון שראינוהו טרוד או יצא מבעוד יום לדרך ואמרי הני אנחנו בדקינוהו: **בביטול בעלמא**. דכתיב "תשביתו" ולא כתיב תבערו והשבתה דלב היא השבתה: **בדרבנן**. הימנוהו רבנן בחיובא דליתא אלא מדרבנן דהם הצריכו והם התירו לסמוך באמירתן של אלו וכח בידיהם להאמינם במידי דלאו דאורייתא: **מי הוי מקח טעות**. ואם בא השוכר לחזור בו על ידי עלילותיו ולומר לא כך שכרתי ואין תנאי שלנו קיים מהו לחזור: **לא מבעיא היכא דלא יהבי אגרא**. לאחרים ובדקי אלא כל איש ואיש בודק את ביתו דלא מצי למימר ליה מקח טעות, דאם הייתי יודע שאינו בדוק לא הייתי שוכרו דודאי ניחא לאיניש למעבד מצוה בגופיה ואי נמי הוה ידע דלא בדיק לא היה מניחו בכך: **אלא אפילו באתרא**. דנהיגי כל בני העיר לשכור בודקין כל איש בביתו דאיכא השתא חסרון כיס אפילו הכי אי ידע ביה אתמול דלא בדיק לא הוי הדר ביה דניחא ליה כו' והאי דקא הדר ביה משום מלתא אחריתי היא דאשכח ביתא אחריתי דשפירא מינה: תנן התם גרסינן ואף על גב דבפירקין היא: **ושורפין בתחלת שש**. ולא ימתין עד תחלת שבע שהוא אסור מן התורה לפי שאדם טועה *בשעות: **ר' יהודה אומר**. טועה אדם יותר מכאן וצריך להתרחק מן העבירה יותר ולא יאכל מסוף ארבע ולמעלה: **תולין**. לא אוכלין ולא שורפין כלומר אין צריך לשרוף, ומאכיל הוא לבהמתו כל חמש אבל הוא לא יאכל: **דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולמעלה אסור**. מן התורה דאי לא מיתסר עד אורתא לא הוו גזרי ביה דבין יממא לליליא לא טעו אינשי: **"שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם"**. אפילו שעה אחת בתוך השבעת ימים וכתיב "אך ביום הראשון תשביתו" הרי שהה בו שעה אחת: **הא כיצד לרבות כו'**. דעל כרחיך האי הראשון ראשון קודם לכל שבעה קאמר דהיינו ארבעה עשר: **ואימא לרבות ליל חמשה עשר**. שלא ימתין עד הבוקר והכי קאמר אך בכניסת יום הראשון מיד תשביתו דאי משבעת ימים הוה אמינא ימים אין לילות לא:

השבתת

לאו משום דחזקתו בדוק. תימה מאי ס"ד דאי בחזקתו בדוק אם כן מה צריך לאמירה דהני כלל ואומר ר"י דמיירי כגון שבעל הבית בעיר אע"ג דחזקתו בדוק כיון דאיתיה בעיר צריך לישאל הימנו ולהכי מהני אמירה דהני דלא שאלינן אע"ג דגבי טבל סמכינן אחזקת חבר ואין צריך אפילו לישאל היינו משום דכיון שמולא לו לאכול מסתמא תיקנה שלא יבא לידי מכשול אבל גבי בדיקה אפילו לא יהיה בדוק לא יהיה כל כך מכשול לכך צריך לישאל אם הוא בעיר ומסיק אי חזקתו בדוק כל הבתים בחזקת בדוקין מיבעי ליה וממילא ידעינן דאמירה דהני מהני ואין צריך לישאל הימנו אפילו אם הוא בעיר ועוד פירש ר"י דס"ד דאיירי דאמרי הני לא היה בדוק ואנן בדקנו דאי חזקתו בדוק מהימני מגו דאי בעי שתקי אבל אי אין חזקתו בדוק אמאי מהימני ופריך אי הכי כל הבתים בחזקת בדוקין מיבעי ליה דממילא ידעינן דמהימני במגו: **מדאורייתא** בביטול בעלמא סגי. פי' בקונטרס מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו אלמא השבתה בלב היא וקשה לר"י דהאי השבתה הבערה היא ולא ביטול דתניא בשמעתין ר"י אומר אין צריך הרי הוא אומר תשביתו ומאינו להבערה שהיא אב מלאכה ועוד דתשביתו אמרינן לקמן מאך חלק שהוא משש שעות ולמעלה ואחר איסורא לא מהני ביטול ואומר ר"י דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי מטעם דמאחר שביטלו הוי הפקר ויצא מרשותו ומותר מדקאמרינן אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה והא דאמרינן בנדרים (דף מה.) הפקר בפני שלשה מדאורייתא אין צריך: **הימנוהו** רבנן בדרבנן. אף על גב דכל דבר שהוא בידם מהימנינן להו לנשים ועבדים ואפילו מדאורייתא דמעשים בכל יום שאנו מאמינים לאשה ועבד על השחיטה ועל הניקור ובפ' המדיר (כתובות עב. ושם) גבי מאכילתו שאינו מעושר משמע שסומך עליה לענין חלה ומעשר מכל מקום גבי בדיקת חמץ אע"ג דבידם מ"מ אי הוי מדאורייתא לא מהימנינן להו משום דאיכא טירחא יתירתא וצריך דקדוק גדול כדמוכח בירושלמי שמפרש מפני שנשים עצלניות הן ותחומין דרבנן מהימנינן להו לאשה ועבד ולא קטן מדתניא בפ' כיצד מעברין (עירובין נח: ושם) אפילו עבד ואפילו שפחה נאמנת לומר עד כאן תחום שבת אבל קטנים לא דגריעי טפי מדחשיב להו בשמעתין בסוף ובפרק שני דכתובות (דף כח: ושם) אלו נאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן עד כאן היינו מהלכין בשבת משמע אבל בקוטנן לא הייתו משום דתחומין אין בידם כלל לכך אין נאמנים כמו בבדיקת חמץ:* **המשכיר** בית לחבירו בחזקת שהוא בדוק. נראה לרשב"א דבשלשה עשר איירי דבארבעה עשר על המשכיר לבדוק: **וכתיב** אך ביום הראשון תשביתו. פי' הקונטרס מדמחייב ביום הראשון להשבית מכלל דמקלתו מותר ואין נראה לר"י דהא תשביתו הבערה היא ולא נוה הכתוב לשורפו אלא לאחר איסורו ועוד אי ממשמעות דיום ראשון משמע מקלת מותר מה צריך לאך חלק מיהו לגירסא שני שפירש הקונטרס דא"ך ח"ן באח"ס בט"ע אתי שפיר ונראה לר"י דמייתורא דקרא קדריש ועוד מדכתיב אך ודרשינן לקמן אך חלק פריך: **ואימא** לרבות ליל חמשה עשר לביעור. *הוי מצי לשנויי ביום כתיב כדמשני בסמוך וכי נמי משני דאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ לא צריך לקרא דמייתי שבעת ימים שאור לא ימצא דמדאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ יכול לדרוש הכל כמו שדורש רבי יוסי (הגלילי) לקמן*:

דהא

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פ"י מהלכות מעשר הל' ג:

כב ב מיי' פ"ב מהל' חמץ ומצה הל' יז סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תלז סעיף ג:

כג ג מיי' שם הל' יח טוש"ע או"ח שם סעיף ד:

כד ד מיי' שם הלכה יח טוש"ע או"ח שם סעי' ג:

רבינו חננאל

לאו משום דחזקתו בדוק וקסבר הכל חברין אצל ביעור חמץ ותניא חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות אפילו הן בני יומן הרי הן בחזקת מתוקנין ודחי' לא אלא משום דאמרי הני והדרינן ומוקמינן לעולם כי האי גונא חזקתו בדוק והא דתניא הכל נאמנין על ביעור חמץ כגון דמוחזק לן בהאי ביתא דלא בדיק ואמרי הני דבדיק (נימני') [צ"ל נאמנין] כיון דבדיקת חמץ מדרבנן היא דאי מדאורייתא בביטול בעלמא סגי לה הימנינהו רבנן להני נשי ועבדים וקטנים במילתא דהיא מדרבנן ונדחית: **המשכיר** בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק כי האי גונא מקח טעות הוא או לא ופשטה אביי דלא הוי מקח טעות דניחא ליה לאיניש למעבד מצוה בממוניה וכל שכן בגופיה: **וכולי** עלמא חמץ בי"ד משש שעות ולמעלה אסור מדאוריית' מנא לן ופשיט לה אביי הכן בהאי טעמא והאי דאביי שייכא בדר' יוסי הגלילי כדבעינן למימר קמן שנאמר (שמות יב) שבעת ימים מצות תאכלו וגו' ואי אפשר לומר זה ביום הראשון ביום טוב הראשון הוא וביום ההוא אתה אוכל מצה ומשבית שאור שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם ואי אפשר לומר נמי השבתת שאור לילי ט"ו הוא משום דביום הראשון תשביתו שאור כתיב ולא בלילה שמעי' דזה ביום הראשון קודם יום טוב הראשון הוא ותוב איתקש השבתת שאור לאכילת (מצה) [צ"ל חמץ] שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וגו' ומשעה שנאסר באכילת חמץ [ביום] הוזהר לאכילת מצה שנאמר כל מחמצת לא תאכלו וכו' וכתיב בערב תאכלו מצות וגו' ש"מ דבעינן השבתת שאור ביום קודם חיוב אכילת מצה וכיון דחיוב אכילת מצה ליל ט"ו הוא נמצא חיוב השבתת שאור שהוא בי"ד:

מסורת הש"ס

לקמן ט. ע"ז מא: נדה טו:

[לקמן י:]

[ב"מ כט: בכורו' יח: נח.]

לקמן יא: ודף כח.

שמות יב

שם

[בשעה]

[וע"ע תוספות עירובין לג: ד"ה כאן ועוד שם נט. ד"ה ותחומין]

עיין מהרש"ל

[דף ה.]

גליון הש"ס גמ' דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה. עי' לקמן דף י ע"ב תוס' ד"ה בממוניה: שם לרבות י"ד לביעור. עי' תשובת הר"ן סימן כ"ג:

מבנה

◇ ◇

נסיונות (לשני ניונים) לפסק מסקנא מהאמ' (סוף דא'או)

"הכל נאמנים..."

אם הבית בחזקת בדוק או לא

נו"א/מבנה

△ מקורות דחמץ אסור משש שעות ומעלה ביום יד ניסן

הצעות חילופיות מה הפסוק "אך ביום הראשון..." בא לרבות